

MĂRTURII REFERITOARE LA DESCOPERIREA COIFULUI DE LA POIANA COTOFENEȘTI

Virgiliu Z. Teodorescu

*Țara ne-am câștigat-o, de acum, pentru a-i întări
viitorul, trebuie să-i reconstituim trecutul ..."*

Octavian Goga¹

Pământul plaiurilor României adăpostește numeroase vestigii ale trecutului². Sunt obiecte care prin caracteristicile epocilor care le-au creat și folosit se constituie concludente mărturii. În anumite împrejurări ele sunt scoase la iveală devenind o valoroasă moștenire de la înaintași transmisă către urmași. Pentru a le înțelege mesajul³ este necesar să coroborăm diversele informații care să permită realizarea biografiei ce include și datele referitoare la momentul descoperirii și ale întâmplărilor care s-au succedat până la preluarea de către cercetător. Acesta, cu grija cuvenită, le studiază, le cataloghează, le restaurează conferindu-le în ultimă instanță calitatea de valoroase exponate făcând parte din Patrimoniul Istoric al României și în unele cazuri, prin elementele ce le definesc, ca valori ale Patrimoniului Mondial. Asemenea valori azi le întâlnim în expozițiile și depozitele muzeelor de istorie precum și în expozițiile itinerante care se constituie concludente mărturii ale trecutului multimilenar al poporului român. Variate ca material de execuție și ca funcționalitate vestigiile trecutului se remarcă prin modul cum au fost realizate și chiar decorate. Prelucrarea metalului a cunoscut în perimetrul carpatic o preocupare constantă remarcându-se prin modul cum a evoluat. Sunt în acest sens relevante pentru modul cum se obținea mîmreul, cum se prelucra în etapa primară, pentru tehnologiile folosite demonstrând cât de familiare le erau meșterilor făurari. Prin motivele decorative adoptate se constituiau un adevărat creuzet în care elementele autohtone se îmbinau cu cele create pe alte plaiuri rezultând produse care azi se definesc ca specifice acestor locuri. Ele oferă vizitatorilor instituțiilor muzeale care le găzduiesc prilejul de a remarca nemijlocit atât tehnica execuției cât și calitățile artistice.

Aducem în atenția dv. o asemenea informație din dorința ca cele relatate de mărturiile trecutului să confere piesei care astăzi face parte din Patrimoniul Național o localizare, inclisiv conjuncturală a modului cum și când a fost descoperită.

La 18 aprilie 1929 I. Marinescu-Moreanu din Ploiești, comerciant din piața Cuza Vodă nr.8, oferea⁴ spre cumpărare Ministerului Cultelor și

Artelor un obiect de artă veche! "o căciulă de aur", cumpărată de el de la Alecsandrina Simion din comuna Mălăiești, satul Coțofenești, județul Prahova. Suma plătită de el a fost de 35.000 lei. Piesa o achiziționase ruptă. Fusese găsită de un copil în anul 1927. Din momentul descoperirii și până la achiziționarea de către el se pierduseră unele bucăți din tot ceea ce se găsisese inițial. Făcea mențiunea că această situație impunea unele cercetări care poate ar fi permis regăsirea bucăților pierdute.

Oferta a fost studiată cu atenția cuvenită având următoarea rezoluție⁵: "Se va păstra de dl. Cioca până ce dl. Andrieșescu își va da avizul" Referatul întocmit⁶ operativ la 20 aprilie 1929 de către Ioan I. Andrieșescu⁷ releva însemnătatea științifică a acestei descoperiri. Referindu-se la suma solicitată de ofertant o considera acceptabilă având în vedere necesitatea de a promova o atitudine care să permită înlăturarea acțiunii de tănuire a altor valori descoperite întâmplător. Printr-un P.S. solicita⁸ efectuarea unor cercetări la fața locului pentru a putea, eventual, depista atât fragmentele lipsă cât și alte obiecte. Se angaja ca la cercetări să participe personal.

În dosar sunt păstrate⁹ și ciornele corespondenței purtată de minister cu Ion Andrieșescu, inclusiv¹⁰ chitanța din 20 aprilie 1929 prin care el declara că a primit piesa menționând că i-a fost predată¹¹ și o bucată din apărătoare, confecționată din același material. Există¹² și o ciornă a adresei Ministerului Cultelor și Artelor către I. Marinescu-Moreanu expediată la 24 aprilie 1929 prin care i se aducea la cunoștință că I. Andrieșescu a fost delegat pentru a trata problema despăgubirii materiale și morale.

După preluarea de la minister coiful a fost integrat în tezaurul național. El este o mărturie concludentă a echipamentului pe care îl purta un conducător al geților din secolele V-III î.d.H. Studiarea complexă a evidențiat că este o realizare deosebit de reușită a meșterilor ofrevieri care l-au executat din foile de aur multate prin batere cu ciocanul pe un model din lemn având sculptate elemente stilizate antropomorfe și zoomorfe. Scenele sunt distribuite într-o succesiune subordonată funcționalității coifului. Avea menirea să fie purtat la momente solemne fiind o componentă din tot ceea ce contribuia la evidențierea caracterului lor de obiecte de paradă, folosite și la ceremonii rituale¹³. Coiful cu calota conică și vârful rotunjit are înălțimea de 25,50 cm., diametrul de 19 cm. și greutatea de 770 grame.

În compunerea tratării decorative a coifului distingem următoarele zone principale:

apărătoarea de ceafă decorată cu o suită de animale fantastice. Sunt de fapt două registre. În cel de sus sunt redată harpii, patrupeze înaripate cu cioc de pasăre, iar registrul de jos redă grifoni. Aceștia au picioare de ierbivor;

apărătoarele de obraz redau scena sacrificiului berbecului. Personajul este redat în postura de mare preot, costumat ca războinic cu

cămașă de zale, pelerină și coif. A fost surprins în momentul sacrificării unui berbec;

- zona din față, dominată de viziera falsă, sugestiv tratată cu ochii antropaici meniți a domina psihic pe cei care priveau spre purtătorul acestui simbolic coif. Ochii sunt deschiși cu pupilele marcate printr-un cerc adâncit (probabil inițial au avut integrate pietre strălucitoare care le puteau mării efectul de dominare); Apărătoarele de obraz cât și cea de ceafă sunt drepte, rigide. Un registru îngust separă apărătoarele de calotă;

calota este ornămentată cu nituri canelate, bine reliefate. Partea superioară a calotei a fost pierdută. În timpul cercetării¹⁴ efectuată în anii 1970-1971 pentru identificarea pieselor necesare constituirii tezaurului Muzeului Național de Istorie a României a fost găsită, în tezaurul Băncii Naționale a României, o bucată care completează, parțial, zona lipsă. Decorul a fost realizat în tehnica "au repousse", adică modelat cu ciocanul.

După preluarea de la Ministerul Cultelor și Artelor acest coif descoperit la Coțofenești, sau cum s-a încetățenit în ani, precizarea Poiana Coțofenești, a reținut atenția cercetătorilor români și străini, fiind integrat în literatura de specialitate¹⁵. Evolutiv, studierea pieselor provenind din mai vechi descoperiri cât și ale celor mai noi i-au determinat pe specialiști să-l atribuie într-o primă fază a cercetărilor purtătorilor culturii scitice, apoi să-l catalogheze de stil scitic, ca în final, după numeroase descoperiri ale ultimelor decenii să se ajungă la înțelegerea că el este de factură traco-getică.

Este necesar să ne reamintim că zona în care a fost descoperit este cunoscută prin așezările getice care sunt plasate pe terasele care domină văile Teleajenului și Slănicului. Perimetrul descoperirii reține atenția prin prezența în apropiere a unei importante dave, plasate într-o poziție strategică care asigură paza accesului pe drumurile spre locurile de exploatare¹⁶ a sării din zona Slănicului prahovean. Importantă bogăție, solicitată de așezări umane situate chiar și la mari distanțe, sarea s-a constituit unul din obiectivele celor care veneau cu gânduri mai mult sau mai puțin pașnice spre a obține acest esențial condiment al alimentației cotidiene, dar și al conservării hranei.

Descoperirea de la Poiana Coțofenești este necesar să o coroborăm și cu alte descoperiri de tezaur, din perimetrul geto-dacic, cum ar fi cele de la Agighiol, Hațeg, Peretu, Băiceni, Surcea ș.a.¹⁷.

Vizitatorul tezaurului Muzeului Național de Istorie a României are prilejul de a remarca cum celebrul anonim a realizat o valoroasă prelucrare a aurului conferind, fără intenție, scenelor tratate misiunea de a fi peste veacuri un mesaj către viitorime.

Cultura românească este produsul acestui neam sprijinită pe un trecut multimilenar și pe multiple mijloace ale platurilor țării. Patrimoniul creat în decursul veacurilor este dovada originalității dar și a capacității de a prelua și adapta creator din experiența tuturor acelorora cu care am avut contacte. Prezența multora din cele realizate de înaintași

noștri în arhivele, bibliotecile, muzeele lumii ca și în numeroase colecții particulare exprimă aprecierea calităților care le-au impus atenției acelor care le-au hărăzit un asemenea mod de tezaurizare. Cunosându-le trecutul vom putea să le asigurăm și viitorul!

NOTE

1. Preluat din I.Lepși, "Muzeul Național de Istorie Naturală din Chișinău", în "Boabe de grâu", anul IV, nr.2, februarie 1933, p. 92.
2. Pentru arheologul Ioan Andrieșescu zonele văilor Teleajenului și Slănicului erau deja cunoscute prin descoperirile de la Drajna de Jos și pereghiezele întreprinse în împrejurimi, vezi "Nouvelles contribution sur l'âge de bronze en Roumanie - Le dépôt de bronzes de Drajna de Jos et l'épée de Bucium", în "Dacia", II, 1925, p. 345-384 (abreviat! I.A., Nouvelles ...); Dumitru Berciu, "Zorile istoriei în Carpați și la Dunăre" București, 1966, p. 280, 282, 284, autorul menționează descoperirea ca fiind din anul 1929, fotografii planșele XXIV/1, XXXI, XXXII (abreviat! D.B., Zorile ...); Dumitru Berciu, "La izvoarele istoriei", Buc., 1967, p. 278 (abreviat! D.B., La ...); Rodica Tanțău, "Meșteșugurile la geto daci", București, 1972, p. 23; Constantin C.Giurescu, "Istoria Românilor" vol.I, București, 1974, p.71 atribuie descoperirea anului 1929 și apreciază că este caracteristic veacului IV i.d.H., fotografie planșa 55 (abreviat! C.C.G., Istoria ...); Dumitru Berciu, "De la Burebista la Decebal", București, 1980, p. 26-27 (abreviat! D.B., De la ...).
3. Romulus Vulcănescu, "Mitologie românească", București, 1987 p. 91, 94-98, 112-121.
4. Arhivele Naționale Direcția Arhivelor Istorice Centrale, fond Ministerul Cultelor și Artelor, Direcția Generală a Artelor, inv. 652, dosar 101/1929, f. 10.
5. Ibidem
6. Ibidem, f.10 v.
7. Ioan I. Andrieșescu (2 mai 1888, Iași 17 decembrie 1944, București) doctor docent în istorie, directorul Muzeului Național de Antichități din București (1927-1935), membru corespondent al Academiei Române din 1928, membru al Comisiunii Monumentelor Istorice, vezi Ștefan Ștefănescu, "Enciclopedia istoriografiei românești", București, 1978, p. 34; Dorina N.Rusu, "Istoria Academiei Române" București, 1992, p. 323.
8. Nota 6
9. Ibidem f. 11
10. Ibidem f. 12
11. Ibidem
12. Ibidem f. 13

13. Ștefan Burda. "Tezaur de aur din România". București, 1979, fotografii supraperta, planșele 60, 62 (detalii), 61 (ansamblu), text p. 88, poziția de catalog 27, autorul pretezează că descoperirea a fost făcută în anul 1927 oferind dimensiunile și greutatea piesei.
14. Idem, p. 68
15. Ion Miclea, Radu Florescu. "Strămoșii Românilor - Vestigii milenare de cultură și artă - Geto Dacii", București, 1980, fotografii planșele 17-20, text p. 24-26, 27-28; Vasile Drăguț, "Arta românească, preistorie, antichitate, ev mediu, renaștere, baroc", București, 1982, p. 43, 44-45.
16. C.C.G., Istoria p. 61; D.B., De la p.21; Karatseni, "Istoria salinelor din România", București, 1870; Grigore G.Tocilescu, "Industria sării în România. Schiță economico-statistică", în "Columna lui Traian", București, 1874; M.Drăghiceanu, "Salinele române, considerații din punct de vedere geologic, tehnic și economic", în "Columna lui Traian", București, 1874 dr. C.I.Istrati, "Sarea din sarnițele României", București, 1894, 102 p. (Slănic p. 38-40); Fl.Dianu, "Salinele României", București, 1897; Constantin Broiteanu, "Salinele noastre" București, 1901, 890 p.; M. Stamatiu, "Despre un zăcământ de sulf la vârbilău", București, 1904, 12 p.; L.Mrazec, "Minele de sare Salina Slănic" București, 1929, 34 p. + 2 t. + 6 fotografii + 6 schițe; Anca Piscoveanu-Apostolide, "Sarea nouă strălucire a unei bogății străvechi", București, 1963; Stoica Coriolan, Ion Ghersie, "Sarea și salinele de potasiu și magneziu din România", București, 1961, p. 60-61.
17. Vezi nota 2.

TESTIMONIES CONCERNING THE DISCOVERY OF THE HELMET AT POIANA COȚOFENEȘTI

Abstract

The accidental archaeological discoveries request the knowledge of the moment, place and many other details that can help the researcher make connections in order to capitalize the item found. It is even more necessary in case of such a discovery that also implies certain reactions from those who found it or from those who delivered it to the appropriate institutions that can give them the proper concern as a part of the National Cultural Treasure.

In the case of the Coțofenești Helmet, the press still argues about the year of the discovery. Considering, the author puts at the reader's disposal the testimonies of that time in order to elucidate the aspects concerning the date and place of the discovery.